

Nr 807

Av herr **Holmberg m. fl.**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition nr 168, angående förvärv av aktierna i Svenska Durox aktiebolag, m. m.*

(Lika lydande med motion nr 956 i Andra kammaren)

I anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 168 angående förvärv av aktierna i Svenska Durox aktiebolag m. m. med anlitande av Svenska skifferoljeaktiebolagets avvecklingsöverskott från verksamheten i Kvarntorp får vi anföra följande.

Statens sammanlagda kapitaltillskott för Svenska skifferoljeaktiebolaget utgjorde enligt Kungl. Maj:ts prop. nr 199/1961 — utöver aktiekapitalet — under beredskapstiden 63,2 milj. kr. och under efterkrigsperioden fram till år 1961 139,4 milj. kr. eller tillhopa 202 milj. kr., vartill kommer av 1961 års riksdag anvisade belopp för att betala långfristiga skulder m. m., 43,26 milj. kr. Sistnämnda belopp jämte vissa tidigare lån eller tillhopa ca 64,7 milj. kr. kvarstår såsom bolagets villkorliga skuld till staten att enligt riksdagens beslut återbetalas i den mån utdelningsbar vinst eller, vid likvidation, utskiftningsbart överskott uppkommer hos bolaget. På tillgångssidan kvarstår av inkomstsumman för utvecklingsperioden 72,5 milj. kr.

Innebörden av vad som föreslås i propositionen är den att, sedan Skifferoljebolaget, som vållat staten så stora förluster, numera avvecklats och en mindre del av vad staten satsat i bolaget har kunnat återvinnas genom avvecklingen, skall statsmakterna — i stället för att fullfölja tidigare riksdagsbeslut och låta avvecklingsöverskottet successivt inbetalas till statskassan för reglering av bolagets skulder — med anlitande av avvecklingsöverskottet förvärva nya industriföretag. I propositionen framhålles, att det föreslagna förvärvet endast är ett första steg i en utbyggnad av den statliga affärsverksamheten inom bygnadsområdet. Det uttalade syftet är att staten skall som företagare mera aktivt än hittills medverka till bygnadsämnesproduktionens och bygnadsverksamhetens rationalisering. Ställningstagandet till förslaget får därför en stor både principiell och praktisk betydelse.

Innan vi går närmare in på principfrågan må konstateras, att sedan Skifferoljebolagets kvarvarande industriäntläggningar m. m. överlåtits å Ytong Aktiebolag och därmed ansvaret för de anställda övertagits av sistnämnda företag, synes arbetsmarknadsskäl icke påfordra någon fortsatt statlig insats i Kvarntorp eller eljest genom Skifferoljebolagets försorg.

För vår del ställer vi oss starkt kritiska till en utvidgning av den stat-

liga verksamheten till områden vilka som det förevarande kännetecknas av hög effektivitet inom den enskilda sektorn. Statens insatser torde bättre behövas inom områden av den offentliga sektorn där verksamheten släpar efter. Något behov av statliga ingripanden på området föreligger icke. Som rationaliserare har staten hittills på intet sätt gått i spetsen — det har snarare ofta varit tvärtom. Enbart den omständigheten att staten träder in som företagare i branschen skapar förvisso icke billigare lättbetong eller billigare isoleringsmaterial och än mindre ett billigare byggande. De resultat som hittills nåtts, då statliga affärsföretag haft att konkurrera med enskild industri, ger icke anledning till någon optimism i fråga om statens möjligheter att åstadkomma rationellare och lönsammare drift än det enskilda näringslivet. Exempel härpå kan hämtas från de redogörelser som intagits i den föreliggande propositionen.

De föreslagna statliga engagemangen erbjuder förvisso icke något bidrag till lösning av problemet med de höga byggnadskostnaderna. En liberalisering av de statliga regleringarna inom byggnadssektorn och en omläggning av bostadspolitiken skulle skapa vida större förutsättningar för en fortsatt rationalisering av byggnadsverksamheten än mer eller mindre slumpartade punktaktioner på det statliga företagandets område inom byggnadsindustrien.

Redan från de anförda utgångspunkterna finns det anledning till invändningar emot det nu föreslagna förvärvet av Durox-koncernen. Durox-koncernens huvudsakliga verksamhet består av lättbetong- och mineralullsproduktion. Lättbetongindustrien har nyligen varit föremål för en undersökning av statens pris- och kartellnämnd. Utredningen ger vid handen att priserna på lättbetongprodukter under tiden 1951—1965 stigit med endast 12 %, medan stegringen av den allmänna prisnivån mätt i konsumentprisindex under samma tid varit vida större. Det är att märka att Durox endast svarar för 8—10 % av landets samlade lättbetongproduktion. För mineralullsprodukterna, vilka icke omfattas av priskontrollnämndens undersökning, har t. o. m. en sänkning av prisnivån kunnat äga rum. På båda dessa områden har således prisutvecklingen, från konsumenternas synpunkt sett, varit osedvanligt gynnsam. Något bärande skäl i berörda hänseenden för ett statligt ingripande på ifrågavarande avsnitt av byggnadsområdet har således icke förebragts.

Inte heller kan vi finna, att vad departementschefen anfört om att förvärvet ger möjlighet till fullföljande av utvecklingsarbetet på byggnadsmaterialområdet utgör någon grund för ifrågasatta statliga ingripanden. Uppenbart är nämligen att, om detta utvecklingsarbete är av värde, så kan resultatet härav lika väl komma det allmänna och folkhushållet till godo, om det såsom andra forskningsresultat ställes till den enskilda industriens förfogande.

Durox-förvärvet torde emellertid kunna kritiseras även ur affärsmässig synpunkt med hänsyn till villkoren för förvärvet, de kostnader utöver köpeskillingen detta kommer att ådraga statsverket och förutsättningarna för en lönsam drift i fortsättningen, varvid dock självfallet reservation måste göras med hänsyn till den ofullständiga redogörelse i dessa avseenden som lämnas i propositionen.

Om den avtalade köpeskillingens skälighet skall bedömas uteslutande med utgångspunkt från de i propositionen intagna sammandragen av balansräkningarna och vinst- och förlusträkningarna för de i Durox-koncernen ingående bolagen, vill det förefalla som om köpeskillingen för aktierna 34 milj. kr. vore tilltagen åtskilligt i överkant och som om staten följaktligen skulle göra en ofördelaktig affär. Några påpekanden må här göras. Eftersom aktierna i Durox-bolaget, vilka förvärvet gäller, har ett nominellt värde av tillhoppa 5 milj. kr. och de redovisade egna fonderna är obetydliga, måste tydligen här ett betydande övertvärde ha ansetts föreligga. Rörande bolagets lönsamhet — sådan denna kan utläsas av redovisningshandlingarna — må hänvisas till att den redovisade vinsten senaste räkenskapsår om 16 månader per 30/4 1965 utgjorde 347 000 kr. Den största tillgångsposten utgöres av aktier, upptagna till ett värde av 14 865 000 kr. Denna post motsvaras i sin tur i huvudsak av aktierna i Skövde gasbetong AB med ett nominellt värde av 1 353 000 kr. och med en redovisad vinst för senaste räkenskapsåret av endast 360 000 kr. Det andra helägda dotterbolaget AB Svenska stenhus synes sakna egentligt värde; bolaget i fråga redovisade ingen vinst senaste räkenskapsår. I Skövde gasbetong AB:s balansräkning representerar otvivelaktigt aktierna i Rockwool-aktiebolaget å nom. 3 000 000 kr. ett icke obetydligt värde. Den redovisade vinsten senaste räkenskapsår för sistnämnda bolag var dock begränsad till 1 584 000 kr., varav hälften faller på Skövde gasbetong AB:s andel. — Eftersom i propositionen framhålles att vissa dolda reserver skulle föreligga i varulagret, är att uppmärksamma att i senaste bokslutet för Durox-bolaget varulagret redovisas med 503 000 kr. Vid högsta skattemässigt medgivna nedskrivning (60 %) kan med hänsyn härtill de dolda varulagerreserverna av allt att döma icke överstiga 754 500 kr.

Beträffande köpeskillingen framhåller departementschefen, att densamma kan anses godtagbar mot bakgrunden av fördelarna av bl. a. att staten erhåller en produktionsapparat för nyttiggörande av de rön och erfarenheter inom byggnadsmaterialområdet som finns kvar inom Skifferoljebolaget. Tydligen anses sålunda värdet av Durox-koncernen i och för sig icke motsvara köpeskillingen, eftersom denna anges vara godtagbar mot bakgrunden av de nämnda indirekta fördelarna. Vederbörande utskott, inför vilket en redogörelse för värderingen utlovats, torde böra särskilt uppmärk-

samma denna fråga. Likaså bör de kapitaltillskott som kommer att erfordras utöver köpeskillingen beaktas.

Det är ett oavvisligt krav att till grund för riksdagens beslut lägges en fullständig redogörelse för värderingen av Durox-koncernen. Riksdagen måste få full insyn i samtliga enskildheter i ifrågavarande affär, framför allt i de ekonomiska tillgångar som ingår i densamma jämte de värderingsmetoder som använts. Uppgift bör därvid även lämnas om den marknadsundersökning rörande lättbetongindustriens samlade produktionskapacitet och avsättningsmöjligheter som föregått förvärvet. Motsvarande uppgifter bör ställas till förfogande rörande mineralullavsnittet. Rättsförhållandet till de danska intressenterna i Rockwool-bolaget, i vilket staten endast skulle bli hälftenägare, och de licensavtal som ev. föreligger måste också klarläggas. I samband därmed är att uppmärksamma den i bolagsordningen för nämnda bolag intagna bestämmelsen att person, som är intresserad i tillverkning av produkter som konkurrerar med bolagets tillverkningar, ej må väljas till styrelseledamot. Genom statens engagemang i Törefors AB och Laxå bruks AB, som jämväl tillverkar mineralullprodukter, kan en konkurrenssituation uppstå, vilken kan medföra komplikationer.

Propositionen anger att Durox-koncernens likviditet icke är tillfredsställande, men det säges ingenting om storleken av de kapitaltillskott som krävs för att förstärka dess rörelsekapital eller betala dess skulder. Även kostnaderna för nödvändiga investeringar är otillfredsställande redovisade. Det anges blott att överslagsberäkningar "tyder på" att de kan komma att uppgå till 15—20 milj. kr. Härvid är uppenbarligen icke inberäknat kostnaderna för pågående eller planerade investeringar i Rockwool-bolaget, om vilkas storlek icke ens någon antydning lämnas. Än mindre anges hur mycket av investeringskostnaderna som beräknas hänföra sig till en upprustning av företagen och hur mycket till expansionsinvesteringar. En uppgift om storleken och fördelningen av dessa kostnader behövs för att kunna bedöma de verkliga kostnaderna för förvärvet och, vilket är det väsentligaste i sammanhanget, betingelserna för en lönsam drift och för en förräntning av det nedlagda kapitalet. Lönsamhetsbedömning saknas helt i propositionen. Det måste förutsättas, att de lönsamhetskrav som gäller för en vanlig affärsrörelse också ställes på en statlig verksamhet, i synnerhet när denna bedrivs i konkurrens med enskild industri. Olägenheterna av en motsatt ordning blir kännbara, inte blott för den enskilda industrien och dess anställda, som har att konkurrera med den statliga, utan också för det allmänna. Det skulle nämligen vara till stor skada för det samlade näringslivet, om statliga affärsföretag, som icke av egen kraft kan hävda sig i konkurrensen med andra företag, skulle hållas vid liv genom tillskott av skattemedel. Nödvändigt är att de statliga och de enskilda företagen dri-

ves på lika villkor, utan särskilda förmåner för vare sig det ena eller andra slaget.

Beträffande avvecklingsöverskottet från Skifferoljebolaget menar vi att detta överskott, i stället för att användas till etablering av statsverksamhet på områden som skötes väl av den enskilda företagsamheten, i enlighet med tidigare riksdagsbeslut successivt bör inlevereras till statsverket. Om riksdagen trots de framförda invändningarna skulle besluta godkänna det ifrågavarande aktieförvärvet, bör särskilt anslag för ändamålet liksom även anslag för rörelsens bedrivande och för nya investeringar uppföras å riksstaten. I vilket fall som helst bör i riksdagens beslut Skifferoljebolagets befogenheter beträffande det resterande avvecklingsöverskottet angivas till bestämda belopp.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer vi,

att riksdagen med avslag å Kungl. Maj:ts proposition nr 168 icke måtte godkänna Svenska skifferoljeaktiebolagets förvärv av aktierna i Svenska Durox aktiebolag för den avtalade köpeskillingen av 34 milj. kr.; samt

att riksdagen måtte besluta att det förstnämnda bolagets avvecklingsöverskott skall inbetalas till statskassan för reglering av bolagets skulder till statsverket.

Stockholm den 23 november 1965

Yngve Holmberg

Bo Risberg

Gösta Jacobsson

Nils B. Hansson